

Behurcolt-é, avagy őshonos az *Adonis wolgensis* Békésmegyében?

— VIII. tábla és szövegközi 2 térképpel, 5 ábrával. —

Írta: GYÖRFFY ISTVÁN (Szeged).

Tartalom — Inhalt:

- I. Elterjedése és növénytársasága. Verbreitung u. Pflanzengesellschaften.
- II. Biológiai megfigyelések. Biologische Beobachtungen.
- III. Népünk ismerős növénye az *Adonis wolgensis*. Die Csorvaser ungarischen Bauern kennen die Pflanze gut.
- IV. Nem legeli le a jószág. Das Vieh weidet sie nicht ab
- V. A növény megjelenése módja. Ökologie der Pflanze.
- VI. Pedológiai bizonyíték. Pedologisches Argument.
- VII. Őshonosság eldöntése. Das Entscheiden der Indigenität.
- VIII. Eddigi rejtettsége magyarázata. Die Erklärung der Verborgenheit.
- XI. Szigorú védelme. Reservatio.

Felette meglepő volt mindnyájunkra Dr JÁVORKA közlése:¹ az *Adonis wolgensis* STEV.-nek Békésmegyében való előfordulása.

Lelkileg is erkölcsi kötelességem volt, nekem, aki Kolozsvárott végeztem egyetemi tanulmányaimat és öt éven át professoroskodtam, hogy eldöntsem azt a kérdést: vajjon Hazánk florájának csak adventiv tagját tekintsem-e e szép virágban, vagy eredeti, őshonos növényünk? Hiszen évente kellett demonstrator, majd assistens koromban igazgatóm parancsára a kolozsvári SZÉNAFÜVEK-re, az ELŐVÖLGY-be kimennem e növény tavaszi virágzása idején annak tömeges begyűjtésére.

¹ JÁVORKA S.: Ujabb érdekes növényelőfordulások. — Botan. Közl. XXXII. 1935: 163.

Feljegyzéseim szerint a Kolozsvári „Szénafüvek“ „Elő-völgy“-ében ca 440—460 m közt 1918 ápr. 10.-én gyűjtöttem utóljára. Egyik, akkori assistensemnek, Dr BOGSCH SÁNDOR úrnak tanulmányozásra adtam az *Adonis wolgensis* $\times$ *A. vernalis* hybridjeit, amelyek (*A. hybrida* és *A. Walziana*) ismeretesen: goneoklinek.

Bold. PÉTERFI Márton múzeumi örömmel és SZILÁGYI I. altisztemmel be is gyűjtöttük 100—100 példányban a *Flora Hung. exs.* részére mindkét bastardot,² ugyanakkor virítottak az *A. wolgensis*-ek is.

Míg az *Adonis vernalis* őszi, másodvirágzását magam is láttam Kolozsvár Szénafü-jén legutoljára: 1919 szept. 11 — addig *A. wolgensis*-ét soha sem tudtam megfigyelni.

Véletlenül egyik Apponyi főiskolai hallgatóm: Kiss István úr, Orosháza vidékére való. Erősen lelkére kötöttem, hogy az *Adonis wolgensis*-t keresse fel JÁVORKA cikke alapján.

Kiss István tanár úr nagy ügybuzgalommal vette nyakába a határt, ennek köszönhető, hogy Egyetemünk Növény-tani Intézete herbáriuma részére igen szép virító

1. *Adonis wolgensis*-eket hozott az Orosházi tanyák-ról: CSORVÁS-ról 1936. ápr. 14.

De ugyanakkor, a növény után kutatva, megtalálta elég távol (légvonalban 13 kilométernyire) az *A. wolgensis*-ektől

2. *Adonis vernalis*-t is: HÓDMEZŐVÁSÁRHELY határában a VÁSÁRHELYI PUSZTA részen, PUSZTAFÖLDVÁR közelében, a több mint 300 éve töretlen, legeltetésre használt „TATÁRSÁNC“ aljában, 1936. ápr. 15.-én.

A bizonyító példányokat deponálta gyűjteményünkben.

Ugy az *Adonis vernalis*, mint az *A. wolgensis* ekkor (1936. IV. 14, 15) teljes virágzásban voltak.

Eleinte egyéb elfoglaltságom nem engedett, majd a húzamosabban tartó rossz időjárás miatt csupán 1936. május 6.-án mentem ki intézetemmel az *Adonis wolgensis*-kérdés eldöntésére.

Eredményeim a következők:

² A *Flora Romaniae exsiccata* ugyanezen lelőhelyről ca 450 m közli sub no 47 et 48 leg. A. BORZA et E. POP. Scheda szerint gyűjtési idejük 7. Apr. 1920.

Magam mikor ott jártam, persze a legpontosabb felvételezést is végrehajtottam.

A 1. térképen pontosan feltüntettem merre jártunk, hol találtuk meg az *A. wolgensis*-t.

Helytakarékosság miatt mindjárt itt az egyes lelőhelynél említtem meg társaságát is.

CSORVÁS vasúti állomásról szapora léptekkel siettünk a vasúti töltés mentén Orosháza felé (a német szöveg kedvéért használom az alábbi jelzéseket).

No 16 dűlő nincsen meg, felszántották; kis csapás víz mindössze egy kis székes tócsához. Hydrobiologus tanítványaim planktonoztak.

No 3 *A. wolgensis* csoportok a vasúti töltés tulsó oldalán, a SZALAI-TANYA területén.

No 3 *Adonis wolgensis* (sparse) út mentén szorványosan látunk töveket a vetés szélén.

Sok itt a *Cerithe minor*; egy-két szál *Papaver hybridum* is akad.

No 18 dűlő úton kevés. Társasága a széles, füves dűlő 2 oldalán sekély árok, ákácfa sorral szegélyezve: *Artemisia absinthium*, *Thalictrum minus*, *Cerithe minor*, *Bupleurum rotundifolium*, *Euphorbia glareosa* Pall., *Lepidium draba*, *Lamium amplexicaule*, *Salvia austriaca*, *Lithospermum officinale*, *Melandrium album*. — Tavasszal: «sok volt itt sárga virágú, korán» — mondja egy magyar-testvér.

A 18-as dűlő úton *Papaver hybridum*-ok is virítottak. Két csoportozatban a Kolozsvári SZÉNAFÜVEK-ről régi ismerősöm kapott meg különösen, le is térdeltem melléjük, meghatottságomban: az *Anchusa Barrelieri* Witm.-k. Szép, egészséges, jól fejlett tövek. Ott helyben mindjárt lelkendeztem s mondtam SZÉNAFÜ-i ismeretségünket.

No 3—4 szakasz és No 18-as dűlő találkozásánál van a 61. számú vasúti őrház.

1—2 lépésre az őrháztól a vasúti töltésen kezdődik el az *A. wolgensis*-állomány. Társasága: *Artemisia absinthium*, *Salvia austriaca*, *S. nemorosa*, *Ajuga genevensis*, *Fragaria elatior*, *Thymus*, *Euphorbia cyparissias*.

Az itt levő jószág apróra lelegelt mindent, csak az *Adonis*

wolgensis-, *Euphorbia cyparissias*-, *Thymus*-ok-, *Artemisia absinthium*-hoz nem nyúlt hozzá.

A VIII. tábla 4. fényképén rögzített *A. wolgensis* társasága volt: *Thymus*, *Salvia nemorosa*, *Fragaria elatior*, kevés *Achillea setacea* és pár fűszál.

Néhány lépésre arrább: *Linum austriacum*, *Alyssum montanum*, *Veronica chamaedrys*, *V. arvensis*, *Ajuga genevensis*, *Artemisia absinthium*, kevés *Cerinth minor*.

Eme őshonos specieket is tartalmazó társaságot még gya'apítja, ahogy hamarosan megláttam, az alföldünk eredeti faunája egyik markáns tagját, a *Trochosa singoriensis*-t; nagy hatalmas aknáit láthatók, amint a burjánzókat széles trombita módján bepókhálózza. Vízrel valami 6-ot öntöttünk ki (specialistájuknak, Dr KOLOSVÁRY Gábor magántanár úrnak küldtem fel Budapestre).

No 19-es dűlő torkolathoz közel a 4-es szakaszon társak: *Knautia arvensis*, *Ajuga genevensis*, *Linum austriacum*, *Cerinth minor*, *Thesium* sp.?, *Fragaria elatior*, *Medicago sativa*.

No 5-ös szakaszon, 20-as dűlő előtt a „táragy“-ok közé sok *kökény* (*Prunus spinosa*) vegyült; egyebekben a közelben *Valerianella dentata* Poll. s kissé odább *Cerinth minor*, *Fragaria elatior*, *Thymus* volt; *Astragalus austriacus* is akadt.

No 5 szakaszon is igen bőven, sok foltban nő az *A. wolgensis*.

A vasúti töltésen megtelepedő *A. wolgensis* példányoknál elég gyakorta jól megfigyelhető, hogy a töltés aljáról felfelé menet, a sínekhez, a töltés kőaljazatához közelebb esőleg, tehát a füves rész tetején erőteljesebb, szebb példányok, bokrosabbak voltak, mint lejjebb; lefelé fokozatosan kisebbek. Ennek okát abban állapítottam meg, hogy a „táragy-gyökeret“-ások lehetőleg észrevétlenül igyekeznek „dolgozni“, hogy fedje őket a töltés, a vasúti pályaőrök ne vehessék észre, lehetőleg lent ás. Fent a töltés élén való ásás-nál rögtön észre vehetnék. És nem is attól fél az ilyen gyöker-ásó, hogy észre veszik, mint inkább attól, hogy felfedi titkát más, — esetleges *concurrents*, — előtt!

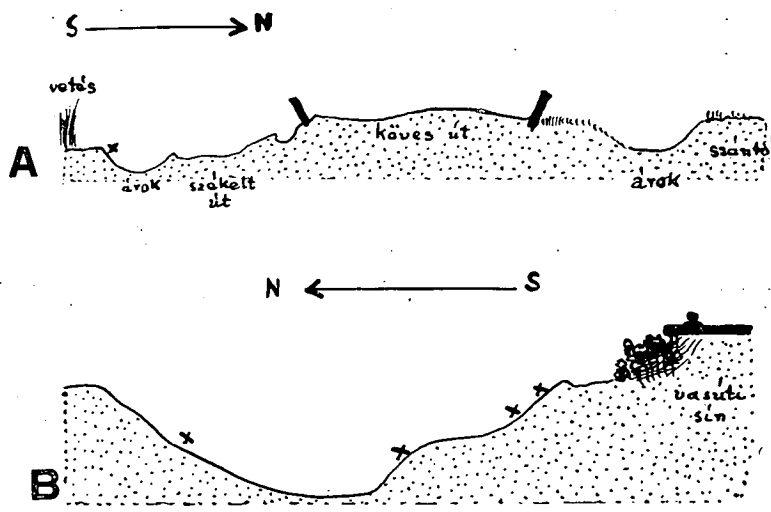
E helyről átmetszeti képet mutat szövegk. B) ábrám.

No 20 dűlőn mentünk végig. Az ákác fasor mentén húzódó sekély árokban a fáktöve közelében mindkét oldalon, a száraz,

szélhordta giz-gaz jó védelmet ad a *wolgensis*-eknek. Szép fejlett példányok tömegesen láthatók *Anchusa officinalis*, *Salvia verticillata*-val, 2 folton *Vinca herbacea*-val, melyek éppen virágozni kezdtek; *Fragaria elatior*, sok *Euphorbia glareosa*, sok *Thalictrum minus*, sok *Veronica chamaedris*. De sűrűn látható *Artemisia absinthium*, s egyéb ruderalis: *Adonis aestivalis*, *Capsella bursa pastoris*, *Lepidium draba*.

A JANKÓ TANYÁHOZ vivő (karika, benne pont $\odot$ -tal jelzett dűlőig sűrűn van *wolgensis*.

Innét nagy darabon lekaszált a dűlő út egyik oldala. Itt hiába való a próbálkozás, nyomának megtalálására.

Majd frissen forgatott szegély-részletek kísérik a dűlőt az Orosházi műútig; persze híre-hamva sincs *wolgensis*-nek. Ellenben tömegben *Euclidium syriacum* (L.) R. Br.

„Gombkötő tanya“-val szemben jutottunk ki az OROSHÁZÁ-ra vivő műút-ra, s D Ny-ra fordultunk.

No 11. Térképünkön a 11-essel jelzett útszakaszon széles jó árok, elég magas parttal, ákással szegélyezve elsőrendű jó refugium. Rengeteg sok *Thalictrum minus*, *Sambucus ebulus*, *Salvia verticillata*. A térképünk 11-es szakaszának kb. ama pontján ahová a J(ankó tanya) betű esik, igen szép állományú *wolgensis* díszlett. Sűrűn összeszövődött *Galium verum*, *Tha-*

Thalictrum, *Artemisia absinthium*, *Euphorbia glareosa*-val, hol itt, hol ott, hol egyik, hol másik társnövénnyel van nagyobb tömegben.

E helyről egy „keresztmetszeti“ képet is készítettem Jzskönyvemben helyszínén (l. szövegk. A rajz). Itt is érvényesül az É-i expositio döntő szerepe. Az úttest D-i expositio árok meredekje hőségét nem bírják ki.

No 11 szakasz több pontján éppen virító *Ajuga Laxmanni* (L.) BENTH. régen nem látott, puha pelyhes egyedei is megörvendeztettek.

No 9 szakaszon felette ritka már. KISS ISTVÁN úr 1 tövet lelt csak.

No 8, No 7 jelzéses dűlőút búzatáblák közt visz.

No 23 szakaszon igen nagy tömegben élt a *wolgensis*, de ezt most már 2—5 méteres pászta szegélyen feltörték idén; egész fiatal egyedekkel azonban sűrűn tele volt. Itt van a 94 m, a HÁRMAS HATÁR (CSORVÁS, OROSHÁZA és GERENDÁS közt).

No 24 szakaszon sok *wolgensis* van a kb. $1\frac{1}{2}$ m-es árok parton, illetőleg ákácsora tövében, É-i expositioban. Lejt. szög 25° , 30° . — *Thalictrum minus* gyakori itt, de *Viola ambigua* (?) levél is sok.

Rendkívül sok ásás nyom látható itt. Innét állandóan szedik a „táragy gyöker“-et. Sok a ruderalis is (*Lepidium draba*, *Fumaria Vaillantii*).

No 24 szakaszon, a HÁRMASHATÁR hegytől kb. 1 km-ig, igen gyakori társnövénnyel a *Vinca herbacea*.

Majd tovább kőkényes szegi a vetés közt ÉKK-nek vívó dűlő utat. Elég sokszor *Hypericum perforatum*- mellett van a *wolgensis*.

No 25 pontnál egyetlenegy virító *wolgensis*-példány is akadt szemem elé. Tovább a „Csorvási halom“ felé aztán nincsen *wolgensis*.

II. Biológiai megfigyelések

1936. V. 6.-án az egész területen csupán egyetlenegy virító példányt kaptunk. Valahányra termését érlelte.

Legtöbbjének igen jól fejlett termésfeje volt, egész szá-

hálós gömb alakban ülnek a résztermések. Ezek éppen hogy egyik-másik példánynál itt-ott barnulni kezdenek s érintésre már könnyen le is hullanak.

Rendkívül jellegzetesen: a növénynek virágzás-kor heliophil viselkedése homlokegyenest megváltozik: skiaophil és pozitív geotropicussá vedlik át. Merész görbüléssel konyúlak alá a súlyos gömbtermések (VIII. tábla 5, 6 phot.) és a legtöbb esetben egész a földszínéhez közel érnek, sőt sárosak is akárhányszor, azt érintve.

A sok résztermés ha lehullik, lefoszlik a kúpos, szivacsos közös termőtengelyképletről, egy tömegben jut a föld színére, veri be őket a földre az eső.

Ez az oka, hogy — miként láttuk a magunk szemével is, egész bokrosan, sok fiatal egyed bújik ki szorosan egymás mellett a földből; és ezért bokrosan együtt találhatók a kifejllett növények maguk is.

Válogatás nélkül, a különböző helyekről sok terméss példányt hoztam magammal. Ezeket aztán itthon külön két csoportba osztottam.

A gömbterméses egyedek voltak az uralkodók (amelyek — miként említettük, kezdték hullatni részterméseiket); és voltak fejlődésükben visszamaradt, egész kis fejű termést nevelő példányok. Ezek a beálló hideg esős időszakban virítottak, ezért hiányos a „kötés“-ük (szegedi népies kifejezés = beporzásuk), és ezért fejletlenebbek is, zöldek még a hiányosan jelenlévő résztermések.

A szép gömbfejes terméss példányokon átlag 36 résztermés ül, részleteket l. I. táblázaton.

Tabelle I. táblázat.

Adonis wolgensis

Csorvás, 1936. V. 6.

Gömbfejes, jól fejlett példányokon volt (Gut entwickelte Exemplare).

egyen Individuum:	Anzahl der Teilfrüchte résztermés	egyen Individuum:	Anzahl der Teilfrüchte résztermés
1	35 drb.	7	26 „
2	18 „	8	18 „
3	25 „	9	37 „
4	48 „	10	34 „
5	40 „	11	41 „
6	50 „	12	44 „

egyén Indivi- duum:	Anzahl der Teilfrüchte részttermés	egyén Indivi- duum:	Anzahl der Teilfrüchte részttermés
13	52 „	54	22 „
14	38 „	55	35 „
15	48 „	56	34 „
16	34 „	57	41 „
17	47 „	58	20 „
18	26 „	59	41 „
19	42 „	60	25 „
20	31 „	61	32 „
21	38 „	62	96 „
22	26 „	63	23 „
23	26 „	64	46 „
24	27 „	65	33 „
25	41 „	66	34 „
26	27 „	67	22 „
27	39 „	68	35 „
28	29 „	69	26 „
29	31 „	70	32 „
30	21 „	71	28 „
31	36 „	72	20 „
32	23 „	73	39 „
33	59 „	74	47 „
34	51 „	75	21 „
35	28 „	76	51 „
36	62 „	77	42 „
37	33 „	78	40 „
38	26 „	79	35 „
39	33 „	80	35 „
40	81 „	81	31 „
41	49 „	82	29 „
42	22 „	83	50 „
43	58 „	84	22 „
44	23 „	85	38 „
45	29 „	86	24 „
46	28 „	87	38 „
47	42 „	88	38 „
48	22 drb.	89	37 „
49	32 „	90	35 „
50	38 „	91	35 „
51	22 „	Összesen: 3249 drb.	
52	43 „	átlag egy fejet 35.7 drb. részttermés	
53	39 „	képez.	

Külön a másik: II. táblázatba állítom össze a hiányos termésképzést mutató példányokat.

Tabelle II. táblázat.

Adonis wolgensis

Csorvás, 1936. V. 6.

Hiányos fejű példányokról (gestörte fehlerhaft entwickelte Früchte).

egyen Indivi- duum:	Anzahl der Teilfrüchte részttermés	egyen Indivi- duum:	Anzahl der Teilfrüchte részttermés
1	10 drb.	31	2 drb.
2	18 „	32	6 „
3	5 „	33	11 „
4	8 „	34	5 „
5	15 „	35	6 „
6	3 „	36	11 „
7	16 „	37	8 „
8	20 „	38	13 „
9	15 „	39	16 „
10	13 „	40	13 „
11	4 „	41	1 „
12	13 „	42	9 „
13	6 „	43	8 „
14	2 „	44	10 „
15	18 „	45	7 „
16	21 „	46	12 „
17	4 „	47	15 „
18	9 „	48	4 „
19	3 „	49	8 „
20	5 „	50	1 „
21	5 „	51	15 „
22	17 „	52	17 „
23	8 „	53	11 „
24	5 „	54	1 „
25	17 „	55	3 „
26	11 „	Osszesen: 536 drb. részttermés.	
27	16 „	Tehát átlagban egy fejen ül: 9.74 drb. részttermés.	
28	10 „		
29	20 „		
30	6 „		

A jól fejlett, ép, egészséges rész-termések azt bizonyítják, hogy:

1. igen jól biztosított a virágok beporzása;
2. idegen beporzás révén.

A közvetítő *ízeltlábúak* figyelmét teljesen lekötik e virágok, hiszen még a Csorvási magyar nép is tudja:

«ez a legkorábbi virág, semmi se virágzik akkor, csak ez». egy másik magyar: «sok volt itt sárga virágú, korán».

3. Ha *autogamia* biztosítaná a maghozamot, nem volna az előbb említett két kategória felállítható. Nem tudhatnánk megállapítani *hiányos* termés képzést; akkor egyaránt csak teljes, jól fejlett gömbfejes terméseket láthatnánk.

4. Viszont azt is el lehet ebből dönteni, hogy: a virágnak rendes látogatói, állandó megszokott beporzói vannak. Alföldünknek ezen a pontján az *A. wolgensis* specialis viráglátogatói honosak; megtalálhatók.

5. A behurcolt, idegenből ide szakadt növények többje, (ha nem is mindegyike) éppen a beporzást végzők hiánya miatt kalódik el, tűnik el sokszor minden nyom nélkül.

III. Az *A. wolgensis* népünk ismerős növénye!

Népünk ismeri, de sőt erősen pusztítja — gyökere miatt.

A Csorvásiak: „*táragy*“, „*táragy gyűkir*“ néven nevezik. Ennek gyökerét is ássák és árusítják a lóvásárokon.

Az *A. wolgensis* gyökere „*táragy*“-a³ (változatai itt: „*táragy*“, „*tároggyökér*“, „*tájog gyökér*“ „*táragy gyűkér*“) keresett vásárcikk (ló szügyébe, disznó fülbe huzzák be).

A vélemények eltérők. Azok a tanyaiak, akik nem tartottak bennünket cudar concurrenszeknek, azt mondták: «ugyan jó; mi ezt használjuk»; «ha a ló sárvizet, a sárvizet kihuzza, kihozza, oszt' magától esik ki a tárogy». Akik meg húzódoztak tőlünk, így beszéltek: «ez nem jó, csak az erdélyi», vagy «Erdélyi tálog a jó; ez ha megszárad, olyan, mint a cérna.

És még régi-régi tapasztalatokkal is rendelkeznek; mert: »akkor jó, mikor kezd a virága; ilyenkor nem jó már».

Merő lehetetlenség elképzelni, hogy a nép ennyire ismerje, amennyiben behurcolt volna. Régi-régi ismerőse ez néki. És haragszik is a tulajdonos, hogy az oláhok: «bitargolják» a földjét és kiássák a „*táragy*“-ot; védelmezi, nem engedi kipusz-

³ Ez alkalommal nem kívánok kitérni a „*táragy*“ kérdésre, amelyet MAGYARY-KOSSA Gyula prof. dolgozott fel teljes megvilágításban (Magyar Orvosi Emlékek II. kötet 261., 311—313. oldal). Továbbá újabb adatok: Ethnografia 1932, 3.—4. szám, 125. old.; Dr CSÖSZ Gyula: Állatorvosi vonatkozású régi magyar szavaink, Állatorvosi Lapok LVIII. 3. Budapest 1935 febr. 1, MAGYARY-KOSSA Gy. u. ott 4. szám, 1935 febr. 15.

títani, bennünket is azért térítgetett tovább, hogy nem ez a jó táragy.

IV. Nem legeli le a jószág

Mindjárt a „táragy“ első foltjai tömeges megjelenésénél figyelhettem meg: hosszú kötélén volt egyik tehén kipányvázva; rendre vitte tovább a vasúti űr tehenét nap-nap után tovább-tovább, a vasúti töltés mentén. Mindent lelegett ez a tehén, egyedül az *Adonis wolgensis*-ek maradtak ott épségben. Egyetlenegy darabot se tépett le; ugyanúgy ott hagyta az *Artemisia absinthium*ok, *Salvia austriaca* és *Ajuga genevensis* töveket. Idegen, behurcolt növényt bizonyára kipróbálna.

V. A növény megjelenés módja

Optimalis viszonyokra vall egész megjelenése.

Az *A. wolgensis* szemmel láthatólag egészséges, üde, friss. Nem hervasztja az Alföld hévje, «sütő-kemence» — levegője. Elszáradt, elhervadt, halálatranspirált leveleket se találtam. Keményes, vesszős szára, elég vastag húsú levele a helyi viszonyokhoz teljesen neki alkalmazkodottságot olvasztja le magáról a szemlélővel. Sűrű zárt állományokat képez.

Expositio. Bár nagyon sok helyen megmértem, mégis a legnagyobb ritkaság, amikor az *A. wolgensis*, D-i exponáltság mellett vegetál. Elhatározólag és döntően mindig az É-nak néző töltés-, árok partokon nő.

És amennyiben akad D-i kitettségénél *A. wolgensis*, alig pár tő. Azok is kisebbek, gyengébbek; termés alig van rajtuk, de leginkább nincs is. Ilyen déli expositio mellett *Thymus*-ok közelségében voltak.

A lejtőszöge 25° , 26° a vasúti töltés mentén levő lelőhelyeken; a CSORVÁSI HALOM felé menet az OSKÓ-TANYA mellett, 24-es jelzéses lelőhelyen e fásoros árok lejtési szöge 25° és 30° közt változott különböző pontokon.

Tömöttsége, sűrűsége. Növényünk: fényélvező, xerophyton. Levelének finom sallangozottsága és eléggé merev állománya, szára vesszős természete bizonyítja ezt a két tényt. Bokros, üstökös megjelenésűek az egyedek.

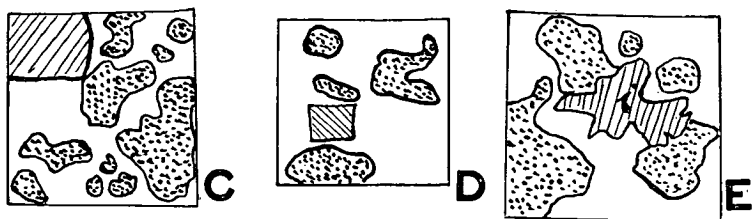
Tövük szorosan egymás mellett bújik ki a talajból.

A borítás foka is érdekes.

Egy-egy 150×150 cm quadrátfelület területen nagyon jól kivehető, hogy a többi társaság (*Thymus*, *Salvia nemorosa*, *Fragaria elatior*, kevés *Achillea millefolium*, kevés fűszál) egész alárendelt szinte teljes záródású az *A. wolgensis* optimális viszonyoknál. Az optimumot legelső sorban: a *háboríthatatlanság* képviseli.

Borítás. Az egyedek levélzete üstökösnek mondható. Lefelé kisebbednek a levelek. A fent üstökölő levelek fény- és megfelfogó ernyőként szerepelnek s ennek védelme alá menekülnek, görbülnek alá az éréző termések.

Helyesebben tudom érzékeltetni, ha viszonylagos összehasonlítási ábravázlaton tüntetem fel az *A. wolgensis*ek borítási fokát.

Szövegk. C) ábra 1 quadratmeter próba felületet tüntet fel; pontozott foltok a *wolgensis*ek (CSORVÁS: 61. sz. vasúti őrháznál); társasága itt: *Thymus*, *Fragaria elatior*, *Salvia nemorosa*, kevés *Achillea millefolium*. A besraffozott (felső sarokban) rész ásás-nyoma; innét tövestől ásták ki a „táragy”-ot. Az állomány szinte teljes záródású; oka: a vasúti töltés felső-részen volt a hely, ahol mégsem lehet olyan nyugodtan táragy-ot kiásni.

Szövegk. D) ábra szintén 1 quadratmeter viszonyát mutatja; 21 fő alkotta itt a pontozott foltokat (CSORVÁS: 61. sz. vasúti őrház közelében). A besraffozott rész kiásott tövek helye. Töltés lejtője közepe tájáról.

Végül E) szövegk. ábra a térképünk 5. szakasza 20-as út előtt való részletet ábrázol szintén. *Salvia nemorosa*, fűvek, *Holosteum umbellatum*, *Achillea millefolium*-ok társaságában van a *wolgensis* (pontozott foltok) és az 1-gyel jelzett alacsony *kőkény* (*Pr. spinosa*) bokrok. (1 quadratmeter próba felület).

VI. Pedológiai bizonyíték

Az *Adonis wolgensis* elterjedése: Kolozsvári Szénafüveken⁴, Moldova-ban⁵, Bessarabia-ban⁶ (steppe Buceag⁷), Dél-Oroszország-ban — Orosházával mikor kibővült, előttem érthetővé tette és nyomósan indokolja itteni endemikus voltát a substratum is.

CSORVÁS-ön — ha nem is teljesen azonos, de mégis — az orosz gesztenyebarna talaj található fel.⁸ (Bessarabia-ban is van gesztenyebarna talaj; csak persze utána KELLENE nyomozni, vajjon a *wolgensis* lelhelyén-e?)

VII. Őshonossága eldöntése

Az *A. wolgensis* lelőhelyein áttekintve rögtön szembetűnik, hogy eme erős művelés alatt álló területen csupán azokon a helyeken maradhatott meg, melyek refugium-ként menedéket nyújtanak neki: utak szegélye, árok-part, ákácfa-sorok tövei, vasúti töltések lejtői, és a vasúti töltést kísérő árkok.

Ahol tehát nem forgatják a földet. A felszántott területekről eltűnik.

Tőretlen, ősgyep felületeken él.

A még épségben meghagyott felületek növénytársasága ugyan elég vegyes, felhígult, sok ruderalis, ubiquista belé keveredik, azonban kétségtelenül vannak tagok, amelyek az eredeti Flora tagjai, annak hirdetői, bizonyítékai, amelyek szintén: be nem hurcolt fajok.

⁴ Dr SIMONKAI Lajos: Erdély edényes florájának helyesb. foglalata, Budapest 1886: 42—43.

⁵ Iuliu PRODAN Flora pentru determ. și descr. plantelor cresc în România, Cluj 1923: 445.

Iuliu PRODAN Flora mică ilustrată a Rumâniei, Cluj 1928: 190.

⁶ Prof Dr Tr. SAVULESCU și Dr T. RAYSS: Materiale pentru flora Besarabiei. (Part. II^a, Supl. la Bulet. Agricult. vol. III.) 1926, București 1926: 180.

⁷ Dr Traian SAVULESCU: Die Vegetation von Bessarabien mit besonderer Berücksichtigung der Steppe — Bulet. Agricult. Band III. 1927, București 1927, Tab. XV.

⁸ VÁGI István és FEHÉR Dániel: A talajtan elemei, Sopron 1931: 691.

A. wolgensis társaságában található növénytagok összesítése így igen tanulságos.

Adonis wolgensis társ növényei Csorvás-on, amelyek őshonosságát megerősítik, illetőleg indifferens bizonyítékok.

Tabelle III. táblázat

	Őshonos volta mellett bizonyítanak	Indifferensek
<i>Achillea setacea</i> W. et K.	+	
<i>Ajuga genevensis</i> L.		+
„ <i>Laxmanni</i> (L.) Benth.	+	
(THAISZ is szedte cf. M B L VI. 1907: 168)		
<i>Alyssum montanum</i> L.		+
<i>Anchusa Barrelieri</i> Vitm.	+	
„ <i>officinalis</i> L.		+
<i>Astragalus austriacus</i> Jacqu.		+
<i>Bupleurum rotundifolium</i> L.		+
<i>Cerinth minor</i> L.		+
<i>Euphorbia cyparissias</i> L.		+
„ <i>glareosa</i> Pall.	+	
<i>Fragaria elatior</i> (Thuill.) Ehrb.		+
<i>Fumaria Vaillantii</i> Lois.		+
<i>Galium verum</i> L.		+
<i>Hypericum perforatum</i> L.	+	
<i>Knautia arvensis</i> (L.) Coult.	+	
<i>Linum austriacum</i> L.	+	
<i>Marrubium vulgare</i> L.		+
<i>Papaver dubium</i> L.		+
„ <i>hybridum</i> L.	+	
<i>Potentilla argentea</i> L.	+	
„ <i>recta</i> L.		+
<i>Prunus spinosa</i> L.	+	
<i>Salvia nemorosa</i> L.		+
„ <i>verticillata</i> L.		+
<i>Thalictrum minus</i> L.	+	
<i>Valerianella dentata</i> Poll.		+
<i>Veronica arvensis</i> L.		+
„ <i>chamaedrys</i> L.	+	
<i>Vinca herbacea</i> W. et K.	+	
<i>Viola ambigua</i> W. et K.	+	

Ezt a sorozatot még ki lehet egészíteni THAISZ Lajos adatával.

CSORVÁS mellett szedett *Salvia nutans*-t is (cf. THAISZ Ad-ditamenta nova Florae Hungaricae Magyar Botan. Lapok VI. 1907: 108).

Tehát egy csapat kísérő növény, amelyek KOLOZSVÁR SZÉNAFÜ-ve lejtőin is élnek.

Az *Adonis wolgensisek* otthonossága, benszülött volta mellett bizonyít, véleményem szerint, alkalmazkodó képessége is.

A levelek mineműsége, sallangozottsága, a sallangok színe, szélessége és kihengyezettsége, valamint a sallangok ülés módja *nem egységes*.

Hosszadalmas elme-füstölgések helyett inkább a fénykép-kopírpapírosra (VIII. tábla 1—3, 5. ábra égetett természetes árnyékképekre utalok.

A typicus, főtömeget képező egyedek kissé bőrnemű, kihengyezett végű, vékony sallangú, sárgásba hajló színezetű levelekkel *xerophyton* jellegű sugároztnak vissza (VIII. tábla 2 ábra). A sallangok ülés módja: kissé eltolt egymástól. Ilyenek az üstök- és általában a felső levelek.

A szár közepén és alsó részén az öregebb levelek kissé erősebben fejlettek, valamivel szélesebb sallangúak (VIII. tábla 5. ábra).

Ahol sűrű volt az *Adonis wolgensis* állomány, ott erőteljes levélzetű példányokat is láttam. Inkább a beárnyalt helyeken figyeltem egész széles sallangos leveleket; úgy az első-, mint másodrendű sallangok nagyjában azonos ponton találkoztak össze. (VIII. tábla 1. ábra). Ezen „árnyék levelek“ húsa is vékonyabb valamivel.

Összehasonlításul VIII. tábla 3. ábráján fiatal növényke levelét is leárnyaltuk.

VIII. Eddigi rejtettsége magyarázata

Hiába virított az *Adonis vernalis* a TATÁRSÁNC-on, és hiába nyílt az *A. wolgensis* CSORVÁS mellett, — nem vette észre botanikus szem, mert ilyen tájt senki se járt ott. A nép ismeri régóta és pusztítja. Nem csak helybeliek, de messze területről oda kerülő „olájok“ is, akik bizton már apjuktól, vagy rokonságuktól eltanúlva a „családi titkot“, járogatnak oda mint biztos „táragy-gyöker“-et nyújtó helyre. Jár a titok nemzedékről nemzedékre. Az ilyen gyökérgyűjtő népség nem kószál, keres. Biztos pontra csap le évente, s gondosan letakarítja a földfeletti részeket, hogy ne ismerhessék fel a növényt magát. Nem lehet

csudálkozni, hogy rejtve maradt, mert az *A. wolgensis* virágzása idején még kevés botanikus jár ki. Hiszen más járt vidékről is kerülnek elő ismeretlen tagok.

Ha meg elvirágzása után vasutazott talán arra felé bonanikus, igazán elszalad szeme előtt e növény.

Nagyon jól segítette titokbantartását a: kaszálás is. Ahol lekaszálták a növénytakarót pld. ott jártunk alkalmával, hát merő lehetetlenség észre venni a *wolgensis*-t, pedig bőven virított tavasszal.

Azonban az emberiség hajlamos a külső tényezőknek inkább hitelt adni, szívesebben gondol behurcolásra, mint arra, hogy nem vették észre — lévén ez önbeismerés. A „Tatársánc“ töretlen gyepjén virító *Adonis vernalis*-ok se behurcolások. Ott se járt virágzásuk idején egy botanikus se. Pedig hatalmas, fejlett példányokban pompáznak.

Egykoron CSORVÁS határa-ban nagy mennyiségben lephette meg a szelíd hátakat és töretleneket, de rendre kisebb-kisebb területre szorult vissza.

CSORVÁSON THAISZ Lajos *Sternbergia colchiciflora* W. K.-t is gyűjtött (cf. Magyar. Bot. Lapok VI. 1907: 167). Bizonyíték ez is amellet, hogy CSORVÁS töretlenjei megőriztek sok őshonos növényt.

IX. Szigoru védelme (Reservatio)

Növényünk léte igen erős fokban veszélyeztetett, mert a „táragy-gyökér“-gyűjtők alaposan dezmálják. Csak egy példát említek: azt mondta egyik csorvási magyar: «a feleségem gyűjtötte; 4 (négy) kiló friss táragy-ot vitt be Orosházára, de csak 12 pengőt kapott érte». Mindenütt ott van az ásás nyoma, teljes kipusztulás fenyegeti. Az e vidék vonzási körzetéhez tartozó országos vásár-ok, a házi szerként való alkalmazás, mind felette nagy veszedelem. A legnagyobb azonban mikor: feltörik, felszántják lelőhelyét.

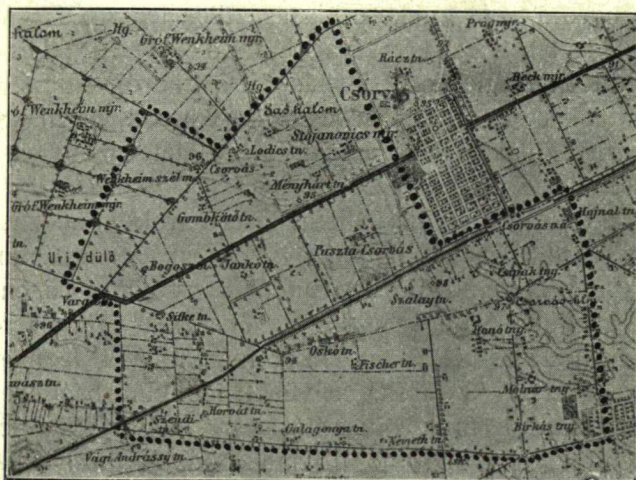
A növény igaz jól fejlett és nagy tömegben hozza termését, így a kiásás veszedelmével még meg tudna viaskodni. Csak a szántó-vassal nem bírja a harcot.

Bold. Dr DEGEN Árpád szavával élve (Amit mindenkinek

tudnia kell. Uj Idők XXXVI. évf. 3. szám, 1930. jan. 12: 86—87) itt szigorú védelem volna kimondandó.

Természetvédelem következőleg nyújtsa tehát ki védő karját CSORVÁS *Adonis wolgensis*-ére.

1. Reservatio-nak kell minősíteni a csatolt ábrán pontozottan körülvett területet. Nemcsak a mostani, még meglévő lelhelyeket kell ilyenül minősíteni, hanem gondolva e növény későbbi terjedésére, a közvetlen szomszédságra is terjedjen ki a reservatio.

2. Ki kellene mondani a Növényteni Szakosztály-nak, hogy az *Adonis wolgensis*-ek és a „Tatársánc“-on élő *Adonis vernalis*-ok természetvédelme érdekében intézkedő lépések megtételére kéri fel a kir. Magy. Természettud. Társulat nagytek. Választmányát.

3. Első sorban kérje fel a M Á V Igazgatóságát, hogy az amúgy is érvényben lévő rendelete szigorítását kimondani szíveskednék: a vasúti töltésen és a hozzátartozó kétoldali sávon legszigorúbb büntetés mellett tilos a „táragy-gyökér“ kiásása. Megfelelő tiltó tábla kitűzését is kellene kérni (a „táragy-gyökér“ lelőhelye elején, végére és közepére). A legeltetés eltiltására nem is igen volna szükség, mert a *wolgensist* úgyis otthagyja a legelő jószág.

4. OROSHÁZA és CSORVÁS érdemes előljáróságait pedig arra kell megnyerni, hogy

a) mondja ki az *Adonis wolgensis*-nek térképünkön feltüntetett lelőhelyeinek és általában a külön bepontosított területre az utakat kísérő árkokra és fasorokra, hogy *nem engedi feltörni, felszántani*;

b) tilos azokon a helyeken a „táragy-gyökér“-gyűjtés;

c) tilos a meglevő fasoroknak kivágása egyszerre. Legfeljebb kiszálalását lehetne megengedi több évre menőleg változtatva, azonban akkor is csak a törzs lefűrészelését volna szabad megengedni, a fa gyökere kiásása tilos legyen.

d) Újabb fásítás vagy erdősítés teljes mértékben eltiltott. Esetleges új fásítás-nál a gödrök elkészítésénél ki is áshatnak egy sereg *A. wolgensis* gyökeret, de másrésről olyan beárnyékolásba kerülhetnek, hogy életelemétől, a Napfénytől foszthatja meg az erdősítő.

e) Az országút és dülő utakat kísérő árok gondozása elé, felesleges (ugyan lehetne, de nincs is rá szükség) tiltó rendelettel, (hogy pld. „érintetlenül hagyandó“ vagy ehhez hasonló) — akadályt gördíteni. Mert hiszen a lekaszás annyiban nem árt az *A. wolgensis*-nek, mert ekkor már magva legnagyobb-részt elhullajtotta. Az árok mélyéből időnkint begyepesedett föld kihányása, az árok kitisztításakor, mélyítésekör csupán arra kellend ügyelni, hogy az útra (!) dobják ki a földet és tereggessék el.

f) Ne szélesbíthesse — kifelé az útmenti árok felé egyik gazda sem földjét újabb részleteknek felszántásával. Ahogyan és amilyen széles gyepes sáv kíséri az árokpartot, azt kellene reserválni. A mesgye nem hozható kijebb e területeken.

g) OROSHÁZA és CSORVÁS ntek. Előljárósága olyan értelemben világosítsa fel a tulajdonosokat, hogy azok ne érezhesék magántulajdonjoguk gyakorlásában korlátozva — miszerint itt egy elsőrendű növényritkaság megvédésére ők is nyújtsanak segédkezet.

5. A PUSZTAFÖLDVÁR határában fekvő „TATÁRSÁNC“ töretlen gyépjén élő *Adonis vernalis* megvédése érdekében pedig HÓDMEZÖVÁSÁRHELY érdemes vezetőségét kell megkeresni

a) ne legyen szabad a „Tatársánc“-ot feltöretni;

b) és tilos ott is a „táragy-gyökér“ ásás

c) és annak befásítása. Mai épségében hagyandó meg.

6. Az e területet járó csendőr őrs-ök útását kapjanak előljárásaik útján a rendelkezések lelkiismeretes betartására. Erdélyi élettapasztalataim alapján is biztos vagyok benne, hogy semmi sincsen megnyugtatóbb kézben, mint az, melyre a magyar csendőr terjeszti ki védő kezét példás fegyelmével és nagy alkalmazkodó életismeretével, és tökéletes megbízhatóságával.

7. *Különösen szigorú ellenőrzését kérjük a csendőrségtől: az Alföld déli részén tartandó országos vásárokat megelőző időkben.*

Mert a „táragy-gyökér“-eket — tapasztalatból beszélek — mindig friss állapotban árúlják.

8. Bárminemű változtatás-t is szándékoznék ezeken a lelőhelyeken a tulajdonos eszközölni és végrehajtani, előzőleg bejelenteni köteles legyen a birtokos OROSHÁZA, ill. CSORVÁS előljáróságánál.

9. Eme reservatios területet érintő bárminemű, a mostani viszonyokat megváltoztatni kívánó intézkedések, tárgyalása ha szóba fog kerülni, köteleztessék a Természetvédelem törvény §§ alapján az Előljáróság minden egyes alkalommal ennek megbeszéléséhez a kir. Magy. kermészettudomány Társulat képvisletét személyes megjelenésre felkérni.

10. Társulatunk a képviseletet bízza — helyi közelség alapján — a m. kir. Ferencz József tud.-egyetem Általános Intézete mindenkori igazgatójára.

11. A magam személyében készséggel vállalkoznék e képviselet elfogadására és a mindenkori tárgyalásokon való megjelenésre is.

12. *A szigorú védelem, a reservatio-kimondása esetén, kötelességszerűleg: a m. kir. Ferencz József tud.-egyetem Ált. Növénytani Intézete minden egyes esztendőben jelentést tenni — erkölcsi kötelességének tartja. Ezen ellenőrzés ideje önként adódik az Adonis wolgensis virágzása idején, mert így legalább alkalom nyílik megfigyelésekre is.*

13. Reservatios területté való nyilvánítás esetén a növénynek gyökerestől való gyűjtése is szigorúan tilos volna; legfeljebb tudományos célra néhány szál levágása volna megengedhető.

14. A tulajdonosok vonakodása esetén, legvégső esetben az Állam-nak ki kellene sajátítania ama szegély-területeket, amelyeken *ma* vegetál az *Adonis wolgensis*. (l. szövegk. ábra).

*

A Ferencz József tud.-egyetem *Füvészkertjé*-be is hoztunk *A. wolgensis* töveket. Többfelé is elültettük. Egyik helyen az *A. vernalis* mellé, — avégből, vajjon létrejöhet-e itt az: *A. hybrida*, illetőleg: *A. Walziana*?

*

Végül hálás köszönetem illeti Dr JÁVORKA Sándor barátomat adott felvilágosításaiért, cikkem bemutatásával járó fáradozásáért; KISS István tanár urat, hogy megbízatását talpraesetten hajtotta végre; NAGY István tanársegéd urat a fényképezés és termés-számlálás türelmet kívánó munkájáért.

Gyűjtött növényeim többje determinálását Feleségemnek köszönöm.

Példányokat a Magyar Nemzeti Múzeum NÖVÉNYTÁRA herbáriumának adtam.

Ábra magyarázat

VIII. tábla.

Adonis wolgensis levelek fényképpapírosra égetve (term. nagyság).

1. ábra. Szokatlanul széles sallangú.
2. ábra. Üstök levelek.
3. ábra. Fiatal egyed levelei.
4. ábra. *Adonis wolgensis* alágörbülő termései szinte a földet érintik. Az előtérben lévő giz-gaszt eltávolítottuk.
5. Száraz középső levelei.
6. ábra. Csorvás mellett a vasúti töltésen (61-es őrháznál). *Adonis wolgensis* alágörbülő termésnyelei a levelek alá bújnak. Természetes környezet meghagyva.

Szövegközi ábrák.

A) Átmetszeti kép az Orosházára vivő országútról, az *Ajuga Laxmanni*-k lelhelyénél. É-i exponátság mellett kis kereszttel jelzett helyen nő *A. wolgensis* (eredeti rajz).

B) CSORVÁS, a 61-es őrház közelében, átmetszet. É-i exponátság mellett élnek jól a *wolgensis*-ek. Mint ritka kivétel egy-két fő D-nek exponáltan él (kis keresztek a *wolgensis* helyei) (eredeti rajz).

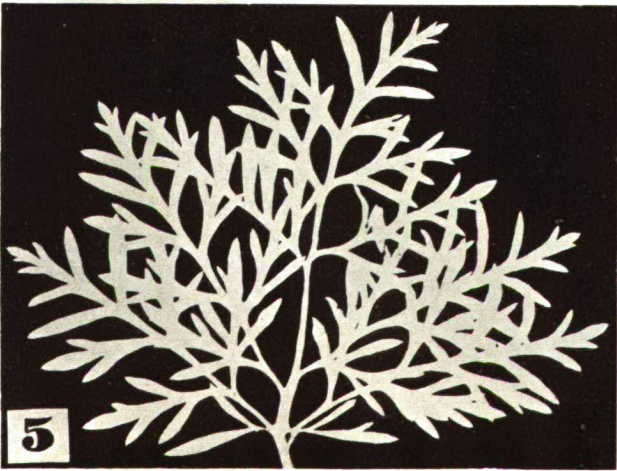
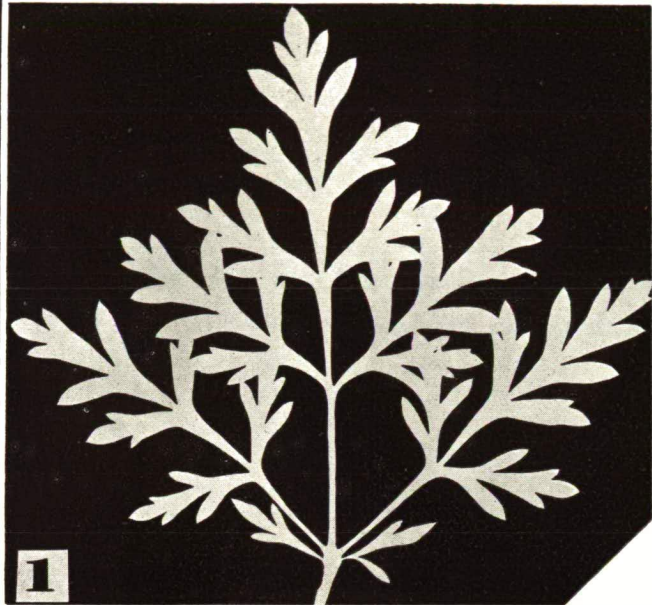

Tabelle II. gibt eine Zusammenstellung derjenigen Exemplare, welche fehlerhaft entwickelte Früchte trugen. 55 Individuen hatten 536 Teilfrüchte. Durchschnittlich hatte also 1 Individuen 9.74 Teilfrüchte.

Die gut entwickelten Teilfrüchte beweisen, dass die Befruchtung der Blüte gesichert ist. Zu dem Zeitpunkt, da die *Adonis wolgensis* blüht, blüht keine andere Blume; sie sind sehr auffallend für die Arthropoda.

Wenn eine *Autogamie* vorhanden wäre, hätte keine *fehlerhafte* Befruchtung stattfinden können. Dann wären alle Exemplare mit gut entwickelten Fruchtkugeln versehen.

Die reiche Befruchtung befestigt aber andererseits jene Tatsache, dass in der Blütezeit die Fremdenbesucher bei der Hand sind! Ein starkes Document dafür dass die Pflanze einheimisch ist.

Die meisten adventiven Arten verschwinden, weil die angepassten Fremdenbesucher nicht mitgekommen sind.

Kap. III. (p. 124—5) Die dortigen Bauern kennen die *Adonis wolgensis* sehr gut; sie nennen sie: „táragy“ und benützen ihre Wurzeln als volkstümliches Heilmittel gegen Pferdekrankheiten. Im südlichen Ungarn verkaufen die Leute überall auf den Jahrmärkten „Táragy“.

IV. Teil (p. 125) Die Vieh weidet die *Adonis wolgensis* nicht ab, lässt sie unberührt stehen.

V. Teil (p. 125—6) Die oicologischen Verhältnisse beweisen, dass sich die Pflanze sehr einheimisch fühlt.

VI. Pedologisches Argument (p. 127.)

VII. Die Pflanze ist einheimisch. Die in ihrer Gesellschaft vorkommenden Arten beweisen, dass die Csorvaser Fundorte als Refugien zu betrachten sind.

Die Mitglieder der originellen Flora stellte ich in eine Tabelle zusammen (p. 128.)

VIII. Teil (p. 129—) Warum die *Adonis wolgensis* bisher unentdeckt geblieben ist? Sehr einfach. In der Blütezeit der *Adonis wolgensis* ebenso wäcst unter PUSZTAFÖLDVÁR, Komit. Csongrád (auf dem „Tatársánc“ massenhaft: *Adonis vernalis* entdeckt am 15. IV. 1936 von István KISS) und von *A. vernalis* hat bisher kein einziger Botaniker in diesen Gegenden botanisiert.

Das dortige Volk aber — weil es die Wurzeln als Heilmittel gegen Pferdekrankheiten auszugraben pflegt — kennt sie sehr gut. Auch aus anderen Gegenden kommen Leute — auch Walachen — hierher, die „Táragy“ — Wurzeln herauszugraben.

Im IX. Teil schlage ich vor: das auf der 1/2. Karte angegebene, mit Punkten rundum bezeichnete Terrain: die Fundorte als Reservation zu erklären.

Utóirat (1938 ápr. 4.-éről).

I.

Kézíratomat Dr Jávorka Sándor barátomnak, mint akkori növényteni szakosztályi elnöknek küldöttem el. Jávorka barátom volt szíves bemutatni kézíratom a növényteni szakosztály 1937. jan. 14-i ülésén (v. ö. Botan. Köz. XXXIV. 1937: 77, 84).

Később (1937. ápr. 13.-án) kézíratomat az új szerkesztő: Dr Lengyel Géza barátom köv. sorok kíséretében küldte vissza: «Amikor a napokban átvettem... a szerkesztőségi íratokat... állapítottam meg, hogy nem értesített Téged az Adonis wolgensis ügyében hozott intézőbizottsági határozatról. Ez ugyanis abban konkludál, hogy egy fajnak már ismert előfordulásáról lévén szó, légy szíves cikkedet pár oldalra összesűríteni. A képek közül csupán a levélszeleteket ábrázoló nagyon szép táblát hozhatnók, a térképek úgysem jönnének ki jól a klisirozás alól... Ha a kézíratot a kívánt alakban a napokban visszakaphatom, úgy május folyamán még megjelenhetne... stb. stb.»

Mivel jelen esetben — meggyőződéseim szerint — sokkal több dologról volt szó, mint egy „már ismert-faj előfordulásáról“, nem voltam hajlandó szövegemen változtatni.

Ezért jelenik meg ily későn

II.

1938. ápr. 3.-án Dr. JÁVORKA SÁNDOR múzeumi igazgató, valamint Dr. HAJNÁDY-HANASIEWICZ OSZKÁR nyug. orvostábornok úrék kedves társaságában intézetemmel (Dr. KOL E. magántanár úrhölgy, NAGY ISTVÁN és BÉRCZI LÁSZLÓ asszistens urak) újra felkerestük a teljes virág pompájában díszelő *Adonis wol-*

gensiseket CSORVÁSON. Az *Adonis wolgensis*-ek csudálatos szépségben virítottak; a *Viola ambigua*-k egész kis csomókban hívalkodtak, a szárazfűből és messze érezhető volt illatuk.

JÁVORKA SÁNDOR talált még egy érdekes, az eredetiséget bizonyító növényt. És a 24. számú helyen pedig Dr KOL ERZSÉBET magántanár pillantotta meg először és gyűjtötte az első virító *Prunus nana* (*Amygdalus Pallasiana*-példányokat. Mindnyájan gyönyörködtünk abban a pár halványrózsaszínű virágban, ami már kivirított. Fűvészkertünkbe is megtelepítettünk egy pár tövet.

A csorvási tanyákon az *Adonis wolgensis*-eket: „kiki-rics”-nek, a *Prunus nana*-t pedig: „hangabarakk”-nak mondták.